

Var med att skapa kunskap för demokrati

av Bengt-Åke Wennberg

I denna blogg skall jag bygga vidare på de resonemang om kollektiv intelligens som jag introducerade i min förra blogg.

Många oroar sig i dag för att demokratin håller på att förloras. Den verkar slukas av ett svart hål. Jag delar deras oro. Oron förstärks när jag hör riksdagsdebatterna, observerar maktspelet och läser opinionsmätningarna. För mig har dagens demokratiska överläggningar, och det som refereras i media, mycket liten kontakt med den folkvilja som jag menar är grunden för demokratin. Snarare tvärtom. Klyftan ökar. Det är då som min tanke på betydelsen av kollektiv intelligens väcks.

Min oro fördjupas just genom att jag ser demokrati som en form av *kollektiv intelligens*. Vanligen diskuteras demokrati emellertid i vertikala termer. I den svenska varianten av demokrati väljer folket representanter som genom olika demokratiska former – möten, partier och församlingar – förväntas förmedla folkets klokhet, föreställningar, förhållanden, behov och vilja till folkets valda styresmän.

Jag ser emellertid demokrati *också* som en horisontell rörelse. Den vertikala formen är förstås inte oviktig. Men vad händer om folket inte kan verbalisera och uttrycka några relevanta synpunkter och någon realistisk vilja. Tänk om folket låter sig manipuleras, förföras

och dompteras. Eller ännu värre, passivt låter sig förtryckas av en maktfullkomlig elit som låter dem fortsätta att vara okunniga om de faktiska skeenden som gör att det blir som det blir – och enbart ser dem som dumma och i behov av upplysning.

Vad händer om den kollektiva intelligens som demokratin kräver saknas och ”folket självt” inte förstår hur den kan byggas upp. En återgång till totalitära samhällsformer – eller till en ideologisk styrning – där besluten och åtgärderna drivs fram av en liten elit är då inte lösningen. De dåliga kompromisser som nu diskuteras eller där vissa partier och åsikter utesluts från förhandlingarna är heller inget alternativ.

Om jag har rätt, och bristen på kollektiv intelligens skulle vara en viktig orsak till demokratin kris, så handlar det inte om *vem* som har makten. Inte heller om *vilka resonemang* som de som har makten för, eller borde föra. Inte heller vilken *ideologi* de säger sig företräda. Allt detta ligger i den vertikala linjen. Det handlar om demokratin som funktion i den horisontella linjen.

Vad vi alla då behöver hjälpas åt med är att *skapa kunskap för demokrati* så att vår kollektiva intelligens kan stärkas och folkets röst kan återfå sitt bemyndigande. Detta är vad denna blogg handlar om. Den är helt enkelt ett upprop till handling för att återskapa den kollektiva intelligens som nu verkar ligga i träda.

Jag utgår från att vi – folk i allmänhet – inte är dumma, lata, ointresserade och ovilliga att medverka till en bra demokrati. Jag tror också att vi alla har erfarenheter av hur en konstruktiv samverkan kan fungera. Min erfarenhet säger mig att denna samverkan inte uppkommer så ofta som skulle vara önskvärt som en följd av att folk inte riktigt vet *hur* man skall göra och *vad* man kan bidra med.

Förr var detta inte något stort problem. Då var det ofta genom tradition självklart hur man kunde göra. När samhället nu förändras så snabbt och drastiskt, som det gör, så har framväxten av konstruktiv samverkan och kollektiv intelligens blivit problematisk.

Jag har i mina funderingar tagit intryck av dagens pristagare till Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne. De har förkastat ambitionen att – med de bristande kunskaper och erfarenheter de har om hur dagens sociala system faktiskt fungerar – kunna finna de ”stora” lösningarna.

De har istället valt att studera och angripa vart och ett av de små problemen. Jag tror att de resonerar som så, att först när man får kunskap om enskildheterna i dessa ”små förhållanden” så går det att skapa den förståelse som behövs för att komma fram till vilka principer som skulle kunna vara giltiga för ”hela systemet”.

De ”små” förhållandena är just sådana som var och en av oss verkar i. Det är just kunskaper om dessa och hur kollektiv kompetens då skapas – just i våra system – som vi var och en skulle kunna bidra med. Det är inget konstigt med en sådan procedur. Den bygger på en sedan länge känd forskningspraxis. Denna börjar med en *analys* – en sönderdelning i enskildheter av de skeenden man observerar – för att först därefter försöka komma fram till vad som är gemensamt – en syntes.

En sådan procedur är särskilt lämplig för sociala frågor. Det stora samhället består av en ofantlig mängd små sociala mikrosystem som alla är olika. Den komplexa väv de skapar tillsammans kan inte förstås genom att aggregeras i statistiska tal och övergripande mätningar. Variationen är för stor och varje enskild aktör är alltför självständig. Information om hur det stora systemet fungerar måste därför först sökas i de enskilda mikrosystemen för att därefter knyts samman i en helhet.

Denna sammanfogning på samhällsnivå är demokratins väsen. De sociala systemens speciella natur bestämmer vilken procedur som måste tillämpas för att göra dem begripliga för de som deltar i dem. Syftet med en sådan procedur är att gemensamt klargöra hur en kollektiv intelligens skapas, hur de olika systemen knyts samman och vad som hindrar en realistisk sådan intelligens att växa fram. Detta är den kunskapsgenereringsprocess jag ser som önskvärd att starta.

Några tankar så här i början. Kollektiv intelligens i det lilla kan bara uppstå om de som ingår i de aktuella ”små” sociala systemen bestämmer sig för att samverka. Om de ser varandra som konkurrenter, fiender, motståndare och förtryckare eller ser ”varandra” som några som skall utnyttjas och exploateras så blir sökandet efter hur man kan skapa kollektiv intelligens i det aktuella systemet meningslöst. Förståelsen för hur kollektiv intelligens uppkommer, blockeras.

En svårighet som jag då ofta stöter på är att samma talanger som gör det möjligt att skapa en konstruktiv kollektiv intelligens lika gärna

kan användas för motsatsen. De kan användas för att luras, missbruka andras engagemang, skapa misstro, utveckla destruktiva livsformer etc. Kommunikation kan således skapa förenlighet såväl som motsättningar. Den kan leda fram till en tro på myter eller missuppfattningar likaväl som att den kan bidra till att det utvecklas realistiska föreställningar hur man gemensamt kan skapa en bättre värld. Vad som är det ena och vad som är det andra måste vi därför alltid gemensamt lära oss förstå.

Jag beskrev i min förra blogg tre grundläggande frågor som enligt min uppfattning måste beaktas för att stödja framväxten av en kollektiv intelligens. Jag har hämtat dem från den modell av Klein som jag då refererade till. Skälet är att jag tycker att modellen väl stämmer överens med min erfarenhet av vad jag under mina uppdrag konstaterat vara en ”god” samverkan.

Problemet är emellertid inte att veta *vad som skulle vara bra* – det vet de flesta intuitivt från egen erfarenhet. Problemet är att veta hur man gemensamt *skall skapa det som är bra* när det nu är som det är. Det vill säga hur var och en av oss kan handla för att bidra till framväxandet av den kollektiva intelligens som demokratin kräver.

Vad behöver man veta? Hur vet man att man är på rätt väg? För att ta ett första steg i denna kunskapsbildningsprocess har jag översatt Kleins modell i framåtriktade *handlingstermer* enligt nedan:

1) Först om deltagare i ett socialt system ser en individuell och *självständig* horisontell samverkan som en *potential* för att hantera den situation man befinner sig i så kan en kollektiv intelligens i systemet växa fram. I en miljö av konkurrens och maktmissbruk kommer många att uppfatta en sådan propå som orealistisk. I en sådan miljö är det istället naturligt att tro att människor *måste* styras utifrån – av någon eller några – för att samverkan skall uppstå. Allt sökande efter hur man skapar kollektiv intelligens blir då meningslöst. Kraftfulla åtgärder för att leda oss alla på det som någon annan ser som ”den rätta vägen” är det enda som gäller.

2) Även om aktörerna i systemet förstår värdet av horisontell samverkan och framväxten av kollektiv intelligens, och gärna skulle medverka för att åstadkomma denna, så måste det kommunikativa *hantverket* utövas funktionellt. Det handlar då exempelvis om att skapa olika verktyg för koordination och signalering. Det handlar om att bygga på fakta och sakkunskap snarare än myter och fantasier. Det handlar om att varje individ uppövar en

bättre förmåga att förstå varandras sätt att tänka. Det handlar om att inse behovet av, och att utöva, gemenskapande handlingar.

3) Även om det hos aktörerna finns en allmän kunskap om (1) och att de just i sin egen situation förmår förbättra det kommunikativa hantverket (2) så räcker detta ändå inte för en syntes. Skälet till detta är att den kunskap man vinner i *ett* system inte kan tillämpas stereotyp och lika i *andra* system. Varje verksamhet och varje socialt system är unikt. Det man bidrar med måste vara anpassat till de faktiska förutsättningarna. Man måste förstå varje aktuellt systems natur och lista ut vilka generella *principer* som då kan tillämpas när detta nu är som det är. Man måste skapa en syntes hämtad från många *olika* situationer.

Framväxten av demokratisk intelligens kan således bromsas av att vi i våra överläggningar börjar i fel ända. Det är inte möjligt för någon av oss att enbart utifrån egna förutfattade meningar formulera lösningar för hela systemet. Sådana lösningar tar inte hänsyn till vart och ett av de enskilda och olikartade sociala systemens faktiska dynamik. Utan kunskap om naturen av denna mångfald är man blind. Därför är det viktigt att vi alla hjälps åt att samla och sprida kunskap om just vår egen verklighet så att synteser och principer för hela systemet så småningom kan växa fram.

I nästa blogg skall jag ge ett exempel på några erfarenheter från det ”lilla” jag själv har gjort och prövat på det pedagogiska området. Har du också erfarenheter av framväxten av kollektiv intelligens och av en konstruktiv samarbetsdynamik i dina sammanhang så hoppas jag att du har möjlighet och tid att i någon form bidra med dem.

Referenser

Albright M (2019): Fascism en varning. Lund: Historiska media.

Forsman F (2015): Navigation Methodology and Teamwork in High Tempo Operations. Göteborg: Department of Shipping and Marine Technology. Chalmers University of Technology. Sid 40-46.

Haque U (2019): What it Means to Live in an Abusive Society, and-Why We Do. <https://eand.co/what-it-means-to-live-in-an-abusive-society-and-why-we-do-b2ac051f45b01>

Klein G.A o.a. (2004): Common Ground and Coordination in Joint Activity. i boken W.Rouse & K. Boff (eds), *Organisation Simulation*. Chichester, UK: John Wiley & Sons.

Runsten P, Werr A (2016): Kunskapsintegration – Om kollektiv intelligens i organisationer. Lund: Studentlitteratur AB.

Trädgårdh L (2019): Folkhemsfanan är på väg att överlämnas till SD. Tidskriften Kvartal. 8 december 2019.

<https://kvartal.se/artiklar/den-svenska-berattelsen-fran-rygggrad-till-nostalgitripp/>